पञ्चमे सप्तमे दिने। नवमे च शुभे वारे शुक्लपक्षे शशिनीवले" इति। परस्तात् प्रतिबन्धकवशात् षोडशदिनाभ्यन्तरे यदि वधूप्रवेशो न जातस्तदा तदनन्तरं विषमाब्दाभावदिने विषमवर्षे प्रथमतृतीयपञ्चमवर्षे विषममासे विवाहमासात् प्रथमतृतीयपञ्चमसप्तमनवमैकादशमासेषु विषमदिनानि सप्तदशादीनि तेषु वधूप्रवेशः शुभः। तत्रापि यदि प्रतिबन्धकवशात्कालातिक्रमः पञ्चवर्षात्मको जातस्तदा पञ्चवर्षोदनन्तरं यथेष्टं वर्षादिनियमो नास्ति किन्तु दोषरहिते काले वधूप्रवेशो विधेयः। तदुक्तं संग्रहे "विवाहमारभ्य वधूप्रवेशो युग्मे दिने षोडशवासरान्तः। जर्द्धं ततोऽब्देऽयुजि पञ्चमान्तं पुनः परस्ताद्नियमो न चास्ति"। अत्राब्देऽयुजीति पदच्छेदो द्रष्टव्यः। तदुक्तं विवाहपटले "वधूप्रवेशः प्रथमेऽत्र वर्षे तथा तृतीयेऽथ पञ्चमे वा। सूर्येन्दुदेवेज्यबलेन कुर्यात् पुंसो सुनिर्गौतम आह सत्यमिति"। समवर्षे दोषपरिहारश्च यदाह धर्मशास्त्रे नारदः "समे वर्षे समे मासे यदि नारीमृतं व्रजेत्। आयुष्मन्तं हरते भर्तुः सा नारी मरणं व्रजेदिति"। युग्मवत्सरनिषेधः पञ्चवर्षात् प्राग्ज्ञेयो न पश्चात्तद्वाक्यस्य प्रागभिधानात्। अथ वधूप्रवेशे नक्षत्रादि ध्रुवेति। ध्रुवाणि रोहिण्युत्तरात्रयं च क्षिप्राणि अश्विनीपुष्यहस्ताः मृदूनि चित्रानुराधारेवतीमृगः। क्रूरं त्रयः वसुर्धनिष्ठा मूलं प्रविक्षम्। अनिलः स्वाती एषु मेषु वधूप्रवेशः सन् शुभफलदः। रिक्तादिषु नेष्टः न शुभः अर्थात् रिक्तान्यास्तु तिथिषु अर्कारभ्यामन्यवारेषु च वधूप्रवेशः प्रशस्त इत्यर्थः। उक्तञ्च व्यवहारतत्त्वे "पौष्णात् कभाच्च त्रयाच्च युग्मे हस्तत्रये मूलमघोत्तरासु। पुष्ये च मैत्रे च वधूप्रवेशो रिक्तेतरे व्यर्कतुजे च शस्तः" इति। कर्मं रोहिणी। बुधे परैरिति अन्यैः शिष्टैर्बुधवारे वधूप्रवेशो नेष्यते। कस्मिंश्चिद्देशे शिष्टाचारो यद्बुधवारे वधूप्रवेशो न विधीयते इति। केचिदत्र हेतुमपि वर्णयन्ति यद्बुधो नपुंसक इति तन्मिथ्या शनेरपि नपुंसकत्वात्तस्यापि निषेधो वाच्यः स्यात्" पी० धा०। विवाहानन्तरं केषु चिन्मासेषु प्रथमं भर्त्रादिगृहे निवासे फलम् तत्रैवोक्तं यथा

"ज्येष्ठे पतिज्येष्ठमथाधिके पतिं हन्त्यादिमे भर्तृगृहे वधूः शुचौ। नभ्यूं सहस्ये श्वशुरं त्रये तनुं तातं मधौ तातगृहे विवाहतः" सु० चि०।

"विवाहतो विवाहादनन्तरं भर्तृगृहे स्थिता आदिमे प्रथमे ज्येष्ठे मासि तिष्ठन्ती वधूः पतिज्येष्ठं भर्तृज्येष्ठभ्रातरं हन्ति। एवमादिमेऽधिके मासि स्थिता वधूः पतिं भर्तारं हन्ति। आदिमे शुचावाषाढे वधूः भर्तुः जननीं हन्ति। आदिमे पौषे श्वशुरं भर्तुः पितरं हन्ति आदिमे त्रये त्रयमासे भर्तृगृहे तिष्ठन्ती तनुं निजशरीरं हन्ति स्थित इत्यर्थः। तथादिमे मधौ चैत्रे तातगृहे पितृगृहे तिष्ठन्ती तातं पितरं हन्ती त्यर्थः। यदि कन्यायाः पित्राद्यभावस्तदा तत्तन्मासे तत्तद्गेहावस्थितौ इत्यामपि न कोपि दोष इत्यर्थः। उक्तञ्च सङ्गर्तमार्त्तण्डे "उद्वाहात् प्रथमे शुचौ यदि वसेत् भर्तृगृहे कन्यका हन्यात्तज्जननीं त्रये निजतनुं ज्येष्ठे पतिज्येष्ठकम्। पौषे च श्वशुरं पतिं च मलिने चैत्रे स्वपित्रादये तिष्ठन्ती पितरं निहन्ति न सदं तेषामभावे भवेदिति"। मलिनेऽधिकमासे तत्रान्यवस्था विवाहानन्तरं ज्येष्ठाषाढपौषाधिकमासत्रयमासेषु भर्तृगृहे न स्थातव्यम्। चैत्रे मासि पितृगृहे न स्थातव्यं किन्तु भर्तृगृहे एव स्थातव्यमिति फलितोऽर्थः। तदुक्तं ज्योतिर्निबन्धे "विवाहात् प्रथमे पौषे आषाढे नाधिमासके। न सा भर्तृगृहे तिष्ठेच्चैत्रे पितृगृहे तथा"। आषाढो ज्येष्ठोपलक्षकः। अधिमासः त्रयमासोपलक्षकः अत्र प्रमाणं प्रागुक्तमिति" पी० धा०।

नवभाग पु० राशेर्नवमो भागः। १त्रिंशांशकात्मकस्य राशेः नवमे भागे २।२० विंशतिकलाधिकभागत्रयात्मके भागे नवांशपदे विहितः। २नवमे भागमात्रे च।

नवम त्रि० नवानां पूरणः नान्तत्वात् डटि सः। नवसङ्ख्यापूरणे। १लग्नावधिनवमराशौ २तद्भावे च तद्भावस्य तत्रादिहादयभावोक्तदिभावसेयः। स्त्रियां ङीप्। "नवमी तुहिनप्रभा" पद्माकारसन्निवेशे कृष्णोद्भातः। "त्रयमृषो नवमी" "पृष्ठो नवमी" यजु० २५।४।५ नवमी पञ्चतिरर्थमदेवत्या पूजदेवत्या च तदर्थः। उक्तञ्च स्वस्मिन् सूर्यकिरणप्रवेशयोग्यायां नवमकलातिरिक्तायां तदुपसन्निकटकालरूपायां वा अतिथौ। अमेयदिने तत्प्राप्तौ कलाः कर्मयोग्यतेति सन्देहे तन्निर्णय उक्तः आश्वला० यथा "अथ नवमी निर्णीयते। सा च विधिनिषेधरूपाभ्यामन्वयव्यतिरेकाभ्यां पूर्वविद्धैव ग्राह्या। तत्र विधिस्तु युग्मादिग्राह्ये "वसुरन्ध्रयोरिति" प्रयते। पद्मपुराणेऽपि "अष्टम्या नवमी विद्धा नवम्या चाष्टमी युता। अर्द्ध-